

UN TOMB PER LA VIDA: 1966-1971

Per ÀNGEL MAGARZO i VAQUER

Quan fa un temps Paco Itarte em va convidar a pertànyer al Centre d'Estudis i a escriure un article per a la revista *Rails*, vaig tardar a decidir-me perquè pensava que poques coses podia aportar en el coneixement d'Ulldecona i dels *falduts*, ja que els meus treballs sobre història, poc o res tenien a veure amb el poble. Una dicotomia es produïa en mi, ja que el desig de poder aportar el meu granet de sorra en la recerca del faldudisme, es veia aturat per la manca d'empirisme en les coses de què podia parlar. Potser els arbres no em deixaven veure el bosc i com deia aquell pintor i escultor florentí, de nom Miguel Angel i que ens ha deixat meravelles estètiques com la Capella Sixtina les grans obres es fan a base de petits detalls i jo volia participar en aquesta gran obra que és conèixer les rails d'aquells que són falduts per via directa com dels que malgrat no haver nascut a Ulldecona, ens ha robat el cor i en el nostre record, tard o d'hora sorgeix aquell esclat de llum en pensar en la foia o en les serres de Godall i el Montsià.

Vull escriure sobre els meus records i vivències viscudes a Ulldecona entre l'agost de 1966 i l'agost de 1971, fent una pel·lícula del que un xiquet que tenia 8 anys quan va arribar i 13 quan va marxar, va veure, va viure i va sentir en aquella Ulldecona dels anys seixanta, de les festes i del dia del turista, del club de futbol i del pantà, de l'institut i del desenvolupament i de tantes altres coses, perquè tot allò, malgrat que ens pese, és història, que els fulls del calendari cauen i el deu Kronos és inexorable amb el pas del temps.

La gran part dels lectors d'aquest article, poc o res us pot dir el cognom Magarzo i solament entre aquells que ara tenen de 35 a 40 anys o els que volten dels 70 a 75, els pot portar algun record, bé per mi o bé per la persona del meu pare, que va traspassar a la vivenda on residíem, en els pisos de Nofre a la plaça Catalunya, l'estiu de 1971 i que reposa en un nínxol, més enllà del Calvari i mirant cap al poble.

Quan els meus pares em van dir que anàvem a viure a Ulldecona, la veritat és que jo no sabia on anàvem. El meu pare havia estat destinat allà, ja que era tinent de la Guàrdia Civil i deixàvem Mollerussa per anar a Ulldecona. M'agrada poder dir que he viscut en dos dels pobles més carismàtics de Catalunya, encara que el profit tret va ser diferent en funció de l'edat que tenia ja que hi ha una dita que una persona no és d'on naix sinó d'on fa el batxillerat. Jo sempre he dit que sóc d'Ulldecona i que el que posa al DNI és un pur accident i més en un fill d'un guàrdia civil.

Vaig arribar a Ulldecona a primers d'agost de 1966 en un camió procedent de Mollerussa amb els meus pares i la primera vivenda, on vaig anar a viure, estava a l'actual carrer Comte Berenguer, en un àtic al damunt del forn de Brusca. Era un dia sense sol i de les primeres coses que recordo era la visió des de la terrassa de la paret de l'Ajuntament on havia una bàscula pública per a vehicles i un gran escut de l'Auxilio Social, cosa que no havia vist mai en el poble d'on venia. A l'altra banda de la plaça, en el que era el mercat i que avui és la Casa de

Cultura, havia un cartellet indicador amb el nom de Godall i quan vaig preguntar què volia dir aquella paraula, els meus pares em van dir que era el nom d'un poble. Curiosament un bon amic meu d'ara i ex-campió d'Espanya de llançament de martell, porta aquell cognom. La meua bona memòria em fa recordar que aquell dia va ser la primera vegada que em van deixar anar sol a comprar, ja que després de fer un petit passeig amb els pares pel carrer Major i retornar a casa, el pare em va fer anar a comprar vi a una bodega que hi havia entre l'església i la Mera. El trajecte em va semblar llarguíssim i per primera vegada vaig entrar a la bodega del pare del meu amic Josep-Lluís Millan i Masdeu.

L'estada en aquell pis va durar un parell de mesos i fins i tot, vaig començar al mes de setembre a anar a les escoles per un trajecte llarg per a un xiquet de vuit anys, així m'ho semblava, que anava per la Murada de Dalt i el carrer Guifré, llavors Wifredo. Vam anar a viure als pisos de Nofre a l'actual avinguda de la Generalitat i llavors Alcalde Ruiz, número 2, 1r 1a, en un pis que tenia una finestra que donava a la plaça Catalunya i que en aquells temps no tenia cap nom, estava sense enquitranar i on jugàvem de vegades a futbol. El pis estava al costat dels dos que utilitzava el metge don Mario, Mario Terán Carballo, que era de Madrid i que va estar molts d'anys al poble. Recordo fidelment les persones que ja de bon matí, anaven a fer tanda i que se l'anaven passant i marxant a mesura que en venia una altra, que la rellevaven i tornaven a primera hora de la tarda per a la visita. Pujaves les escales i et trobaves el pis amb la sala d'espera en entrar, amb cadires de fusta i de colors a la part del darrere. Va ser en aquell pis on el meu pare va fer el darrer viatge d'aquest món.

Les escoles em van donar l'ocasió de conèixer la gent del poble de la meua edat, així com una sèrie de mestres que van contribuir en la nostra formació. Era director don Vicent Crisógono Llopis, que em va posar a la classe d'un mestre aragonès, de Borja, província de Saragossa, el senyor Arturo i que al cap de pocs dies em van passar a la classe de don Joan Saladié Benavent, persona amb la qual

vaig estar dos anys de molts bons records. Recordo com si fos avui la reprimenda, més forta que em va donar el pare i aquestes eren serioses, quan ens va castigar una tarda de dissabte a anar a escola i jo me'n vaig anar a jugar a futbol, amb la que es deia la "penya de Millan", al camp de futbol vell, avui ocupat pel poliesportiu i la piscina. Em vaig quedar uns quants dies sense esbarjo i per a mi, que em creia bastant bon xiquet, aquell càstig em va quedar arrelat en una part del cervell. Els de la classe li fèiem un regal per al seu sant, que li portàvem a casa i ens convidava a un got de vi dolç i una pasta. A tots els meus amics d'ara, els vaig conèixer en aquella classe.

Don Rafel era un mestre gros que havia estat casat a França i que li encantava jugar a futbol amb nosaltres, aficionat de l'Uldecona i del Barça i que tant ens va animar en aquells primers dies en què donàvem patades a la pilota, que molt poques vegades era de cuir, i no diguem de les nostres botes de futbol, de goma i de roba, qui en tenia.

Don Lluís Masip, pare de Joan-Lluís, era el mestre dels grans i només vaig estar amb ell quan feia el curset d'ingrés a batxillerat. Per a ser sincer, en aquella època em produïa molt de respecte per no dir pànic. Quan feia el batxillerat, vaig estar durant dos cursos anant a repàs amb ell i el segon qualificatiu ja va quedar en desús, malgrat que una mirada seua valia més que cent paraules i Déu n'hi do!

Eren classes de parets altes i de pupitres de fusta per a dos, en què s'aixecava el tauler i posaves les coses a l'interior, amb els dos forats del tinter, encara que el vaig fer servir molt poc, ja que vam passar pel final de l'època del llapis al de la ploma barata de tinta i als primers bolígrafs BIC de punta fina i normal, o algun de propaganda, si el podies aconseguir. Classes presidides pel crucifix al mig i les fotografies de Franco i José Antonio, a la dreta i esquerra respectivament, complint les rigoroses normes de protocol i pel damunt d'una pissarra on don Joan canviava cada setmana la consigna. La veritat és que durant la meua estada a Uldecona, no vaig tenir cap mena de consciència política i del que podia representar el meu pare com a membre d'un cos que havia estat en molts casos, repressor en la societat

catalana. Frases que vaig sentir llavors i relacionades amb això, em van quedar arxivades a la memòria i fins a temps després, no les he pogut desxifrar, però no anem tant de pressa i respectem la cronologia històrica. En cap moment els meus mestres ni el meu pare, em va fer sentir el pes de les consignes del règim que manava a Espanya en aquell moment.

A Ulldecona vaig aprendre a parlar en català i per això malgrat que porto tants anys fora del poble, continuo tenint accent faldut i així el penso mantenir amb molt d'orgull. Aquestes rails les mantinc amb el meu fill, Ian Andoni, nascut al maig de 1993, a qui parlo en faldut, i en són testimonis Paco Callarisa, lo Pataquero, i la seua família. A casa meua, ma mare i jo parlàvem en català i amb el meu pare en alguna ocasió. Suposo que devia sobtar que arribés un guàrdia civil que sabia parlar en català i a més, era un seguidor del Barça ja que la norma general era que els membres del cos, fossen del Madrid i no parlessen en català, encara que molts d'ells arrelessen la vida al poble i es quedessen a viure allà així com els seus fills, com es pot comprovar en l'article de Pere Baena Poy, en el número 5 de *Rails*, pel que fa als Pineda, al meu company d'institut Víctor Prado o a la família Maillo. Fins molt temps després no vaig poder entendre les paraules del iaio de cal Negre, que vivia a l'actual carrer del Calvari i que tenia una néta perruquera al carrer Major i un nét que jugava de porter a l'Ulldecona quan un dia li va dir al meu pare, davant meu "que si canviava la truita, a ell no li passaria res". Anys després aquesta frase va sorgir de la meua memòria i vaig entendre el que havia representat la repressió durant el franquisme, el paper de la Guàrdia Civil com a institució i l'aire que el meu pare havia pogut donar en la seua estada al poble i per això va ser estimat i és recordat pels que el van conèixer i encara no s'han reunit amb ell per parlar de futbol o de la caça dels tords.

La vida per a un xiquet d'aquella edat no comportava gaires canvis. Entre setmana anàvem a escola, els diumenges que hi havia futbol, anàvem a veure els nostres ídols locals, els Vicentet Castell, Ramonet Grau, Paco, Paulino i Mario, la davantera de quan el futbol de competició va retornar al poble i que per a

12 d'octubre de 1968

Penya Garrell, 2 - Sant Rafel del Riu, 0
- Plantats: Verdiell, Callarisa, Pitarch, Mariné, Subirats, Magarzo, Mingo Ausensi.
- Ajupits: Arnau, Pascual, Romeu, Ferré, Pineda, Periche. (Foto cedida per Paco Callarisa)

nosaltres era comparable a la que després va cantar en Serrat referint-se al Barça de les cinc copes i en Kubala. L'equip el complementava Cristóbal, aquell central que va jugar tant de temps i que treballava en el taller de ferro forjat, els tres Millan, Conesa, el centrecampista del Delta, Rué, porter del Tortosa i Forcadell, el Bollo, que tenia el futbol d'una altra galàxia, amb Callarisa, el Carnisser, com a president. Després va arribar Labernia, el forner que havia jugat a l'Espanyol i el Tortosa entre d'altres. Déu n'hi do com xalàvem veient aquells jugadors que començaven a jugar en un camp que no tenia ni tanca de delimitació entre jugadors i espectadors i uns vestidors menuts situats a la cantonada del pati de bàsquet de les escoles. Els diumenges que no hi havia futbol, anàvem al cine, més al Victòria que al Savoy i

Excursió a Mas de Comú, any 1969

- Grup plantat i d'esquerra a dreta: Joan Riba, Lluís Homs, Paco Itarte, Rosa Puig, Paquita Fernández, J. Antoni de los Mozos, Mre Carme Miralles i Neus Reverter.
- Agenollades: Isabel Raga i Teresa Barrera.
- Grup jugant: Jaume Romeu, Àngel Magarzo, Daniel Celma, Manolo Fernández i Joan Josep Raga.
(Foto cedida per Paco Itarte)

sinó, com no, a jugar a futbol o a fer, ja l'any 1970 les primeres festes de grup. Eren els temps en què els Thesis tocaven en el primer ball de festes i els Kent's i els Novas, tocaven a l'Orfeó o al pati del costat els dies de festa, per al jovent local, on no podíem entrar per menuts, però on escoltàvem que "Eva Maria se fue buscando el sol en la playa" o que "Un rayo de sol, oh oh oh!..." i que després repetien per Ràdio Ulldecona amb les cançons sol.licitades dels matins en què s'enviaven missatges més o menys subliminals o en algun disc que algun amic tenia.

Ja en aquell any 1970 i en els infantils del club, es va fer el primer campionat de penyes infantils amb sis equips que aplegaven quasi tots els xiquets que sabien tocar la pilota i que tenien entre 12 o 14 anys. D'allà van sortir bastants jugadors que després farien carrera com Juan José Raga, el porter que va jugar amb el Tarragona i el Tortosa; Miquel Forcadell, el fill gran del Bollo i que va anar a Olot, germà de l'Albert, jugador de l'Espanyol i Figueres que per l'edat encara no jugava amb nosaltres; Jaume Romeu, l'ànima del mig del camp i Manolito Arnau, aquella fletxa rossa que corria tant per la banda dreta. Amb ells, estàvem els altres que teníem un altre tipus de qualitat: Paco Callarisa, Toni Pitarch, Agustí Àngel Verdiell, Josep Maria Gallimó i Santi Periche entre d'altres, portats per Josep-Lluís Millan i dirigits com a àrbitres per Alfonso, funcionari de l'Ajuntament i "Degà de l'Il.lustre Col.legi d'Àrbitres d'Ulldecona". Per cert, el futbol professional va començar a portar propaganda a les samarretes cap als anys vuitanta, mentre que al maig de 1971, en un partit que vam perdre 4-5 contra el Vinaròs, ja en portàvem amb unes samarretes grogues de la casa Torrot.

Eren aquells anys del boom econòmic, amb el "Dia del turista" oferit a les festes majors del setembre, amb got de vi a la cooperativa, botifarrada a la nit a l'Orfeó, ball i posterior elecció de miss. Eren anys del boom de les empreses de la fusta i amb el record de l'incendi d'una fàbrica, de la qual no recordo el nom, però que sí que hi treballava Juan José Sans, fill de Batiste Sans Arasa, molt amic del meu pare i que després va fer de Jesús a *La Passió* substituint Jeroni. Aquesta fàbrica estava a la travessia de dalt d'on jo vivia, a l'actual avingua-

Maig de 1971

Ulldecona, 5 - Vinaròs, 6

- Plantats: Raga, Verdiell, Vidal, Callarisa, Magarzo, Romeu, Millan (entrenador).

- Ajupits: Arnau, Periche, Gallimó, Làzaro, Pitarch, Balada. (Foto cedida per Paco Callarisa).

da de la Generalitat i recordo que em va impactar sentir el repic de campanes de l'església avisant tothom que alguna cosa important estava passant al poble i com la gent anava a ajudar a traure els materials i fustes, que van anar a parar al soterrani de la casa de Nofre, molt a prop. La darrera vegada que vaig estar al poble, a les quinquennals del 94, em va sobtar que les parets estessen més o menys com quan jo les vaig deixar de veure, 23 anys abans.

Eren temps en què l'alcalde era Ramon Forcadell, substituït després per Jeroni Castell, també president de l'equip de futbol, Jesús a *La Passió* i tantes altres coses. Eren els anys del maig de 68 a França, els judicis de Burgos dels 70 o de l'estat d'excepció a Guipúscoa i dels que no en sabíem res. A casa no es parlava de política i potser és fàcil dir-ho ara, però el meu pare no en parlava dels pros o contres del règim. L'excel.lent article del meu amic Paco Itarte sobre els morts de la Guerra Civil i les paraules abans recordades del iaio de cal Negre, em reafirmen la idea que vivíem en un núvol i per això érem xiquets i ja tindríem temps de tenir altres preocupacions.

L'any 1968 es va inaugurar l'institut, llavors denominat Colegio Libre Adoptado de Enseñanza Media Ramon Forcadell. Era la primera vegada que al poble es podia fer el batxillerat sense haver d'anar a examinar-se com a lliure al Joaquim Bau de Tortosa. L'institut va dependre el primer any del Ramon Berenguer IV d'Amposta i després del Joaquim Bau de Tortosa. Estudiàvem a Ulldecona i a

final de curs venien d'aquells llocs a examinar-nos, tenint en compte el que havíem fet en el curs. Sempre recordaré aquell 28 de juny de 1971 quan ja m'estava examinant de 3r de batxillerat a Ulldecona i el meu pare, sense saber-ne la gravetat, s'estava morint a l'hospital de Jesús a Tortosa. La nit anterior l'havien portat a l'hospital, ja que patia del fetge i aquella nit va ser la darrera vegada que el vaig veure conscient.

L'institut va influenciar sobremanera en tots nosaltres, no solament pels estudis sinó per tot l'entorn que comportava. Qui no recorda don Paco Villanueva? que ens impartia classes de quasi tot; don Vicenç el *Farmacèutic*, que ens feia classe de geografia i de química, donya Carmen Salomon, que va venir no recordo bé si de França o de Suïssa i a la que dec en bona part el que em puga entendre amb els francesos quan passo més enllà dels Pirineus, Maria Cinta Felip Jardí, directora de l'institut en els dos últims cursos en què vaig estar i que venia de Tortosa cada dia en un Seat 850; don Llorenç Homs, el *senyor Retó*, mossèn del poble i que ens feia tant de respecte i que era de Peníscola i com no, mossèn Josep Maria Subirats Ribes, el *senyor Vicari*, veritable nucli empenedor de la nostra infantesa i que tant va fer per nosaltres, tant en el vessant personal com en la fundació del club parroquial, fent excursions o portant-nos als pobles de més amunt del pantà quan el van nomenar mossèn de Fredes, Ballestar i la Pobla de Benifassar. Sóc conscient que em deixo a molts, només recordar Santos, el municipal que feia de conserge i que parlava mig en castellà i mig en català, amb un accent molt entranyable. Eren temps de convivència a l'institut amb gent d'altres pobles. Com els que cada dia venien de la Galera i Godall, amb l'Aurelio Villalbí, Juan José Ayuso i Joan Ferré Verge, de la Galera, que avui dia viu a Amposta i amb el qui fa 25 anys que no ens veiem però que cada Nadal ens felicitem les festes.

Aquell curs 68-69, en què vam fer primer de batxillerat, vam tenir una experiència revolucionària per a nosaltres, ja que la classe era compartida per nois i noies, elles davant i nosaltres al darrere. Allò no entrava en els nostres paràmetres ja que a les escoles, els nois estàvem a la planta de sota i les noies a la de dalt i només les veiem els dissabtes quan resàvem el rosari o en el mes de maig, en el mes

de Maria, quan això ho fèiem cada tarda. Aquella experiència mixta no va tenir continuïtat i en el curs següent ja ens van separar.

Després de l'institut, anàvem a repàs, uns amb don Paco i el *senyor vicari* i uns altres com jo, amb don Lluís. Recordo que anava amb Joan-Lluís, el seu fill, en Jaume Romeu, Maria José Estellé, i Paquita Fernández Costa, casada amb el meu amic Pedro Manuel Callarisa. Avui els que vivim a ciutat pensem en el ritme frenètic dels menuts quan surten del col·legi, amb cursos d'anglès, piscina, karate o patinatge i llavors, nosaltres ja ens passàvem el dia entre l'institut i el repàs, però això sí, dissabte i diumenge, futbol, cine, passejades pel carrer major i veure si et trobaves al grup de noies que pensaves llavors que t'agradaven. Paco Callarisa, Jaume Romeu, Agustí Àngel Verdiell o Pedro Ferré, que vivia davant de l'Orfeó, ho poden corroborar. Coses de xiquets, no?

Aquest "tomb per la vida" fa recordar moltes coses, les bones et fan somriure i pensar que ens ho passàvem bé, que vivíem feliços sense tenir gaires necessitats, que ens alegràvem quan guanyava l'Ulldecona i el Barça, quan aprovàvem les matemàtiques o et feia algun somriure alguna noia que t'agradava, però també et torna malenconiós quan penses que com diu en Serrat, aviat farà "vint anys que tinc vint anys" i que "ja fa molt temps que vam sortir de l'ou" i que les nostres vides i persones es van dispersar arreu del món i que en alguns la seua flama es va extingir quan feia poc que havia començat, com en el cas dels meus companys de classe Carlos Comós i Lluís Homs. La llei de la vida ens ha fet dispersar i és bonic retrobar-nos i tornar a dir la famosa frase de "t'en recordes de?...". Quan utilitzes molt aquesta frase vol dir que els triennis de la vida comencen a sumar i que el poc cabell, les canes i parlar de restaurants i de metges, comencen a ser comuns en les nostres existències.

Quan feia la llicenciatura en Història, vaig entendre que aquesta no solament estava formada pels grans noms i els grans fets, sinó per les coses de cada dia i que només he pretès amb la lectura d'aquest article, recordar una mica de forma senzilla, la vida d'aquell poble vista pels ulls d'un xiquet que va tenir en l'estada dels 8 als 13 anys i que servisca per donar les gràcies de tot el que va rebre en aquell temps. Gràcies, Ulldecona!

Barcelona, gener de 1996